

Unga med nedsatt arbetsförmåga – utmaningar och lösningar: ett europeiskt perspektiv¹

Inledning och bakgrund

Under de senaste 15 åren har antalet unga vuxna, som får aktivitetsersättning (i det följande kallat förtidspension) vid nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan fördubblats i Sverige. Enligt Försäkringskassans prognos kommer antalet unga förtidspensionärer inom ramen för socialförsäkringssystemet att fortsätta öka de kommande åren. I december 2011 uppgick antalet personer mellan 19 och 29 år med förtidspension till cirka 29 500 personer, vilket motsvarar mer än 2 procent av samtliga personer i åldersgruppen i Sverige.

Tidigare studier antyder att det ökande antalet unga förtidspensionärer är ett internationellt fenomen², men det saknas mer ingående forskning och benchmarkingstudier som jämför utvecklingen av andelen unga vuxna med förtidspension mellan länder och över tid. Framförallt saknas studier av de insatser som erbjuds denna grupp för att stärka arbetsförmågan, och därmed underlätta inträde eller återinträde på arbetsmarknaden. Även i Sverige har kunskapen länge varit bristfällig om vilka insatser som faktiskt erbjuds unga vuxna under tid med förtidspension med syfte att stärka deras arbetsförmåga eller psykiska och fysiska prestationsförmåga. I november 2012 utkom Försäkringskassan med en rapport som vidare belyser området, men det finns fortfarande relativt begränsad kunskap om vilka insatser som är mer eller mindre framgångsrika i att stärka unga förtidspensionärs arbetsförmåga.³ Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) har därför initierat denna studie, som har till syfte att jämföra utformningen av förtidspensionssystemet och utvecklingen av andelen unga vuxna med förtidspension i Sverige med motsvarande system och utveckling i Danmark, Finland, Island, Norge, Nederländerna och Storbritannien. Studiens syfte är också att påvisa erfarenheter och åtgärder i de andra länderna, som kan vara användbara eller bör studeras närmare utifrån en svensk kontext.

¹ Detta manus bygger på Inspektionen för socialförsäkringens studie ”Unga förtidspensionärer: Studie av sju europeiska länder”, rapport 2013:7.

² Försäkringskassan, 2012a; Inspektionen för socialförsäkringen, 2011; OECD, 2009.

³ Försäkringskassan, 2012b.

Metod

Denna studie har huvudsakligen använt sig av en kvalitativ ansats. I det initiala skedet utfördes en dokumentstudie och en kartläggning av socialförsäkringsskyddet för unga vuxna med långvarigt eller stadigvarande nedsatt arbetsförmåga i de studerade länderna. Med denna kartläggning som utgångspunkt utarbetades intervjuguider. Målet var att intervjua representanter inom departement och myndigheter ansvariga för socialförsäkringsadministrationen i respektive land. Intervjuerna var uppdelade i tre nivåer, vilka motsvarar Socialdepartementet, Försäkringskassans huvudkontor och handläggare. Totalt intervjuades 26 personer vid 16 intervjutillfällen. Intervjuerna har analyserats utifrån en innehållsanalys. Eftersom det finns en risk för feltolkningar vid jämförelser av länders ofta komplexa socialförsäkringssystem har stor vikt lagts vid kvalitetssäkring. Representanter för samtliga länder (intervjupersonerna och i flera fall externa experter) har kvalitetssäkrat sammanställningarna av respektive lands förtidspensionssystem.

Vidare har statistik inhämtats gällande antalet unga vuxna med förtidspension per år sedan år 1998, samt ålders-, köns- och diagnosuppdelning för senast tillgängliga år. Eftersom det inte finns någon övergripande internationell statistik över mottagare av förtidspension som andel av en viss åldersgrupp, har landsspecifik statistik inhämtas från respektive lands ansvariga myndigheter inom socialförsäkringsområdet. Dessutom har befolkningsstatistik per åldersgrupp samlats in för att kunna räkna om antalet mottagare av förtidspension till andelar per åldersgrupp. Befolkningsstatistik har inhämtats från myndigheter som motsvarar Statistiska centralbyrån i de studerade länderna samt i vissa fall från EU:s statistikkontor, Eurostat.

Definitioner och avgränsningar

Begreppet ”förtidspension” skiljer sig åt mellan olika länder, men eftersom detta är en benchmarkingstudie med Sverige som utgångspunkt, har definitionen av unga vuxna med förtidspension så långt som möjligt utgått från den åldersgrupp som kan få förtidspension (aktivitetsersättning) i Sverige, det vill säga individer mellan 19 och 29 år. Resultaten presenteras så långt som möjligt utifrån samma struktur och sammansättning, men det finns vissa nationella variationer, som bland annat beror på systemens uppbyggnad och på tillgång till information och data. Således bör direkta jämförelser mellan länderna göras med försiktighet.

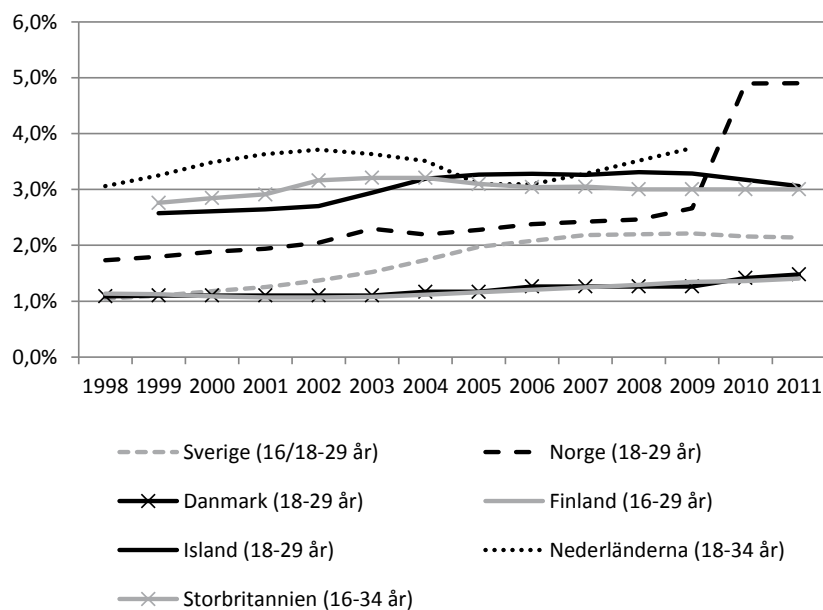
När det gäller insatser för individer med förtidspension har ISF endast studerat insatser som är specifika för gruppen som mottar förtidspension, det vill säga ersättningssystemen för långvarigt eller stadigvarande nedsatt arbetsförmåga. Allmänna insatser eller program, som finns tillgängliga även för unga vuxna utanför förtidspensionssystemet, till exempel arbetslösa, har därför inte studerats. Dessutom har det framkommit av intervjuerna att det finns många lokala insatser, ofta pilotprojekt, som riktar sig till vissa grupper av unga vuxna med nedsatt arbetsförmåga i de studerade länderna. Dessa redovisas inte inom ramen för denna studie.

Resultat

Ökande andel förtidspensionärer – ett europeiskt fenomen

Den svenska utvecklingen med ökande antal unga förtidspensionärer är inte unik i ett internationellt perspektiv. Andelen är inte speciellt utmärkande hög i Sverige, utan tvärtom snarare lägre än i många andra länder. År 2011 utgjorde andelen unga förtidspensionärer något över 2 procent av åldersgruppen 19–29 år i Sverige. Gruppen unga förtidspensionärer utgjorde närmare 3 procent i Island och Storbritannien under den studerade perioden (åren 1998–2011) och i Nederländerna har motsvarande andel fluktuerat mellan 3 och 4 procent. I Norge har utvecklingen liknat den svenska med konstant ökande andelar unga förtidspensionärer, även om andelen hela tiden har varit högre i Norge än i Sverige. År 2010 reformerades det norska systemet och nya ersättningsformer infördes. Det medförde att andelen unga förtidspensionärer steg kraftigt för att år 2011 uppgå till nästan 5 procent av åldersgruppen. Av de studerade länderna är det endast i Danmark och Finland som andelen unga förtidspensionärer är lägre än i Sverige. I dessa länder uppgick andelen till cirka 1,5 procent av åldersgruppen år 2011. Andelen män med förtidspension är något högre än andelen kvinnor med förtidspension i Finland, Danmark och Storbritannien. I Nederländerna, Norge och Sverige är fördelningen relativt jämn mellan könen, och i Island är andelen kvinnor med förtidspension något högre.

Figur 1. Unga förtidspensionärer som andel av åldersgruppen i Danmark, Finland, Island, Norge, Nederländerna, Storbritannien och Sverige

Den nederländska förmånen Wajong beviljas från 18 år medan övriga förmåner i landet inte har någon nedre åldersgräns. Andelarna är beräknade på individer från 18 år även om det kan finnas yngre individer som får förmånerna WAO, WIA och WAZ. Dessa borde dock vara få då det är arbetsrelaterade ersättningar. I Finland beviljas ersättningarna inom folkpensionssystemet från 16 år och ersättningarna inom arbetspensionssystemet från 18 år. Andelarna här är beräknade från 16 år vilket resulterar i en liten underskattning av andelssiffrorna.

I alla de studerade länderna är psykiska sjukdomar och syndrom den mest förekommande diagnosgruppen bland unga förtidspensionärer. I Sverige hade 76 procent av alla nya mottagare av förtidspension en psykisk diagnos år 2011. För de andra studerade länderna utgjorde individer med psykiska sjukdomar och syndrom mellan 58 (Storbritannien) och 80 (Danmark) procent av den totala gruppen unga förtidspensionärer.⁴ Andelen med psykiska sjukdomar och syndrom är något högre bland män än bland kvinnor i de studerade länderna.

Förtidspensionssystem och policy

Nedan sammanfattas övergripande likheter och skillnader mellan de studerade länderna utifrån fem huvudrubriker.

Olika ersättningsformer

År 2003 infördes en särskild förmån för unga vuxna med nedsatt arbetsförmåga i Sverige. Tanken var att denna ersättningsform dels skulle ge ett särskilt stöd till alla unga förtidspensionärer, dels skulle stimulera till aktivitet utan att deras ekonomiska trygghet riskerades.⁵ Förmånen är tidsbegränsad och ett beslut om ersättning får inte avse längre tid än

⁴ I Danmark, Norge och Sverige omfattar statistiken nya mottagare av förtidspension år 2011. För Island, Finland och Nederländerna omfattar statistiken totala antalet mottagare av förtidspension år 2009 respektive 2011.

⁵ Prop. 2007/08:136.

tre år (men kan beviljas för ytterligare tidsperioder).⁶ I de andra länderna finns det ingen direkt motsvarighet till det svenska systemet att endast bevilja tidsbegränsad ersättning till en viss åldersgrupp.

I det svenska systemet för unga vuxna får alla förtidspensionärer samma förmånsform, oavsett omfattning och varaktighetsgrad av arbetsförmågans nedsättning. I de övriga studerade länderna används däremot olika förmånsformer för förtidspension, beroende på nedsättningens omfattning och varaktighet. Den som har en stadigvarande nedsättning av sin arbetsförmåga, till exempel på grund av en medfödd sjukdom eller tidigt förvärvad funktionsnedsättning, får ofta en förmån tills vidare, medan den som har en långvarig men inte stadigvarande nedsättning får en tidsbegränsad förmån.

Förtidspension vid förlängd skolgång

I Sverige kan förtidspension beviljas den som på grund av funktionshinder ännu inte har avslutat sin utbildning på grundskole- eller gymnasienivå vid ingången av juli månad det år då han eller hon fyller 19 år. Individens rätt till förtidspension under den tid det tar att avsluta utbildningen. Förtidspension vid förlängd skolgång betalas alltid ut som hel ersättning och kan ses som ett slags försörjningsstöd under den förlängda studietiden. Ingen prövning av arbetsförmågan görs.

Det finns ingen direkt motsvarighet till det svenska systemet med en särskild förtidspension vid förlängd skolgång i de andra studerade länderna, även om möjlighet till ”reguljär” förtidspension under skolgång eller utbildning finns i flera länder.

Drivkrafter för förtidspensionärer med långvarigt nedsatt arbetsförmåga att närma sig arbetsmarknaden

Förtidspensionens ersättningsnivå påverkar den ekonomiska drivkraften att ansöka om, stanna kvar i och lämna förmånen. Den lägsta ersättningsnivån finns i Storbritannien och den högsta nivån är beroende av intjänade försäkringsperioder i respektive land. Det finns dock flera faktorer som påverkar ersättningsnivåerna, som beskattningsregler, kompletterande avtalspensioner och försäkringar samt andra bidrag, vilket gör det svårt att göra en korrekt jämförelse mellan olika länder.

⁶ 33 kap. 19 § socialförsäkringsbalken.

Även om deltagandet i olika insatser under tid med förtidspension i syfte att stärka arbetsförmågan i vissa fall är frivilligt, har flera länder valt att införa påföljder eller sanktioner för dem som saknar giltiga skäl att inte aktivt delta i insatser. Förtidspension kan dras in helt eller delvis i Island, Norge, Nederländerna och Storbritannien samt i den finska sjukpensionen. Denna möjlighet finns också i Sverige, även om den sällan tillämpas. Nederländerna och Finland har också positiva drivkrafter inbyggda i förtidspensionssystemen för dem som deltar i insatser under tid med ersättning. I Nederländerna är utgångspunkten att alla förtidspensionärer som kan, förväntas delta i olika arbetsnära insatser eller arbete under tid med förtidspension. Det är huvudsakligen socialförsäkringsadministrationens ansvar att hjälpa förtidspensionärerna att hitta ett lämpligt arbete eller en arbetsnära insats. Under deltagande i insatser får förtidspensionärerna behålla en del av vad de tjänar under tiden de arbetar eller går på en motsvarande aktivitet. Inkomsten som de får ges utöver den grundersättning som alla förtidspensionärer har rätt till. I Finland får förtidspensionärer som deltar i rehabilitering ett tillägg på 33 procent av pensionsbeloppet.⁷ Syftet är att främja deltagandet i dessa insatser.

Flera länder har också infört en möjlighet för förtidspensionärer att under en provperiod arbeta eller studera, samtidigt som de får behålla sin förtidspension (så kallad vilande ersättning). Denna möjlighet utgör en positiv drivkraft att göra ett arbetsförsök som, om det lyckas, kan bli det första steget på vägen till försörjning. Perioden för vilande förtidspension är längst i Danmark (i vissa fall obegränsad) och i Norge (5 år plus eventuellt ytterligare 5 år). I Sverige gäller rätten till vilande ersättning för arbete och studier i högst 2 år.^{8 9}

I samtliga studerade länder kan hel förtidspension kombineras med förvärvsinkomster. Den arbetsinkomst som kan behållas utan att det påverkar utbetalningen av hel förtidspension är lägst i Nederländerna, Sverige och Storbritannien och högst i Island och Norge.

Bedömning av arbetsförmågan

Det finns ingen enhetligt internationell definition av begreppet arbetsförmåga och även bedömningsprocessen skiljer sig åt mellan olika länder.

I Finland, Island, Norge och Sverige kompletteras i allmänhet en ansökan om förtidspension med ett läkarintyg. I Finland, Norge och Sverige finns det även möjlighet att i oklara fall

⁷ Detta gäller endast invalidpensionen inom ramen för arbetspensionssystemet.

⁸ 36 kap. 15 § socialförsäkringsbalken.

⁹ Försäkringskassan, 2007.

använda sig av fördjupade arbetsförmågebedömningar. I Danmark och Island bedöms alla sökandes arbetsförmåga utifrån särskilda instrument. I Danmark gör handläggaren hos ansvarig myndighet en resursprofil, som beskriver den försäkrades arbetsförmåga och vad han eller hon klarar av i förhållande till arbetsmarknaden. Även i Island bedömer den ansvariga läkaren på socialförsäkringsadministrationen den sökandes arbetsförmåga utifrån ett standardiserat instrument. De ansvariga handläggarna i Danmark, Norge och Sverige konsulterar läkare vid behov, medan man i Finland konsulterar läkare för bedömning i alla ärenden. I Storbritannien och Nederländerna görs hela bedömningsprocessen av arbetsförmågan inom ramen för socialförsäkringsadministrationen. Något läkarintyg inhämtas i regel inte. I Storbritannien görs arbetsförmågebedömningen i regel av en extern aktör utifrån ett standardiserat instrument, medan det i Nederländerna är en försäkringsmedicinsk läkare vid socialförsäkringsadministrationen som bedömer arbetsförmågan. Även här används ett standardiserat instrument. Dock görs bedömningen om rätt till förtidspension inte enbart utifrån nedsatt arbetsförmåga. I de fall där de sökande anses ha viss arbetsförmåga eller möjlighet att stärka arbetsförmågan bedöms den också i relation till försörjningsförmågan. Försörjningsförmågan beräknas genom att man lägger in den information om arbetsförmåga som framkommit vid den ovan nämnda bedömningen i ett datasystem, där olika slags arbeten är inlagda. Med utgångspunkt från individens möjligheter, presenterar databasen en lista över lämpliga arbeten samt lönerna för dessa arbeten. De tre bäst betalda arbetena från denna lista ligger sedan till grund för bedömningen av förtidspensionärens försörjningsförmåga. Något motsvarande system finns inte i de övriga studerade länderna.

Flera länder lägger också tonvikt på de sökandes självuppskattade hälsa och arbetsförmåga vid bedömningen av deras rätt till förtidspension. I till exempel Norge och Storbritannien finns standardiserade instrument för att hämta in denna information.

Vägen till arbete

Samtliga studerade länder har en uttalad arbetslinje för förtidspensionärer med en långvarig nedsättning av arbetsförmågan.

I Sverige är insatserna under tid med förtidspension i regel frivilliga, oavsett om förtidspensionären har en stadigvarande eller långvarigt nedsatt arbetsförmåga. Länder som Norge, Nederländerna och Storbritannien har ett annat system som ställer olika krav på deltagande i insatser för dem som har en långvarig nedsättning av sin arbetsförmåga och för dem som har en stadigvarande nedsättning. Insatser under tid med förtidspension är i regel

frivilliga för dem som har en stadigvarande nedsatt arbetsförmåga, medan de som har en långvarig nedsättning förväntas medverka aktivt i processen och bidra till att stärka arbetsförmågan genom att bland annat delta i olika insatser under tid med förtidspension. I Nederländerna och Storbritannien används olika ekonomiska påföljder eller sanktioner mot de förtidspensionärer som har en långvarig men inte stadigvarande nedsatt arbetsförmåga och som saknar giltiga skäl för att inte delta i erbjudna insatser under tid med ersättning. Island har valt ett annat tillvägagångssätt för att understryka individens ansvar och vikten av delaktighet i behandlingar och insatser. Den rehabiliteringsplan som ligger till grund för ansökan om tidsbegränsad förtidspension (rehabiliteringspension inom ramen för folkpensionssystemet) ska fyllas i gemensamt av den sökande och den behandlande läkaren eller annan ansvarig hälsovårdspersonal. De ansvarar gemensamt för planens utformning och innehåll.

Insatserna som erbjuds förtidspensionärer varierar mellan de studerade länderna. Generellt kan dock konstateras att de insatser som ges inom ramen för förtidspensionssystemen till förmånstagare med långvarigt nedsatt arbetsförmåga tenderar att fokusera på arbetslivsinriktad rehabilitering och andra arbetsnära insatser. Dock erbjuder vissa andra studerade länder insatser som är arbetsnära eller direkt integrerande med arbetsmarknaden till en bredare grupp förtidspensionärer än vad som är fallet i Sverige. Förtidspensionssystemen har de senaste åren genomgått strukturella reformer i Danmark, Norge, Nederländerna och Storbritannien. Det huvudsakliga målet med dessa reformer har varit att vidareutveckla systemen för att bättre kunna stödja individer med nedsatt arbetsförmåga att närma sig arbetsmarknaden genom en mer aktiv och systematisk policy samt handläggning. I Nederländerna och Storbritannien har reformerna stärkt banden med arbetsmarknadens parter och andra privata aktörer, som bland annat tillhandahåller olika stödprogram och insatser till förtidspensionärer. Man har också utvecklat positiva och negativa drivkrafter för att få unga förtidspensionärer att närma sig arbetsmarknaden.

Kunskap och uppföljning

I dag är kunskapen i Sverige bristfällig om vilka insatser och andra stöd som erbjuds, och vilka insatser som bäst stödjer unga förtidspensionärer att närma sig arbetsmarknaden. Som framkommer i Försäkringskassans egna rapporter finns det brister i uppföljningen av insatser som erbjuds denna grupp, vilket myndigheten arbetar med att åtgärda. En liknande problematik finns dock i flera av de studerade länderna samt i övriga OECD och EU-länder, men det finns exempel på mer aktiv uppföljning och utvärdering av insatser och dokumentation från bland annat Finland och Norge.¹⁰

Slutkommentarer: Utmaningar och lösningar från ett europeiskt perspektiv

Utifrån ISF:s jämförelse av det svenska förtidspensionssystemet med systemen i Danmark, Finland, Island, Norge, Nederländerna och Storbritannien kan det konstateras att det finns relativt stora skillnader mellan ländernas system och åtgärder för att bland annat bistå unga förtidspensionärer, så att de kan stärka arbetsförmågan och därmed kunna närma sig arbetsmarknaden. Det är dock klart att länderna står inför likartade utmaningar med en relativt hög andel unga förtidspensionärer, som ofta står ganska långt från arbetsmarknaden, och att det därför kan finnas mycket att lära av varandras erfarenheter och kunskap genom fördjupat utbyte och samarbete.

ISF har identifierat ett antal erfarenheter och åtgärder där de andra studerade länderna har valt andra lösningar än Sverige och som kan vara intressanta att studera och diskutera vidare från en svensk synvinkel. Dessa sammanfattas nedan.

- Olika krav på insatser för olika grupper

Till skillnad från i Sverige, där de olika insatserna för att stärka förmånstagarnas arbetsförmåga under tid med förtidspension i regel är frivilliga, har flera av de andra studerade länderna valt att ha olika krav på deltagande och medverkan i insatser, beroende på graden av nedsättning av arbetsförmåga och dess varaktighet. De förtidspensionärer vars arbetsförmåga antas kunna stärkas på sikt förväntas delta och medverka aktivt i olika insatser, medan de är frivilliga för de förtidspensionärer som inte antas kunna lämna förtidspensionssystemet. Detta är en modell som också kan övervägas för det svenska systemet.

¹⁰OECD, 2010; OECD, 2012; Eurofound, 2013.

- Positiva ekonomiska drivkrafter

Finland och Nederländerna har infört positiva ekonomiska drivkrafter för de förtidspensionärer med långvarigt nedsatt arbetsförmåga som aktivt deltar i arbete, arbetslivsinriktad rehabilitering och andra arbetsnära insatser under tid med förtidspension. I Nederländerna får förtidspensionärerna behålla delar av de inkomster som de tjänar inom ramen för dessa insatser – utöver den grundersättning som alla förtidspensionärer har rätt till. I Finland kan förtidspensionärer få en högre ersättning inom ramen för arbetspensionssystemet, om de deltar i rehabilitering. Ytterligare positiva ekonomiska drivkrafter är något som också skulle kunna övervägas i det svenska systemet.

- Arbetsnära insatser

De insatser som erbjuds i Norge, Nederländerna och Storbritannien för att stärka förtidspensionärernas arbetsförmåga kan i huvudsak beskrivas som arbetsnära insatser eller som anpassat arbete. I Nederländerna är utgångspunkten att alla som kan, förväntas delta i arbetsnära insatser eller arbete under tid med förtidspension. Det finns dock ett brett spektrum av sådana insatser som anpassas efter förtidspensionärernas individuella förutsättningar. Även det svenska systemet skulle kunna erbjuda mer arbetsnära insatser till en bred grupp av unga förtidspensionärer.

- Olika ersättningsnivåer för olika grupper

Till skillnad från i Sverige finns det i flera av de studerade länderna olika ersättningsnivåer eller tillägg för olika grupper av förtidspensionärer. Förtidspensionärer som har en ersättning tills vidare har i vissa fall en högre ersättning än de som har en tidsbegränsad ersättning, detta för att möjliggöra ett mer ekonomiskt drägligt liv för dem som har inga eller små möjligheter att någonsin kunna försörja sig genom förvärvsarbete. Detta skulle även kunna vara en modell att överväga för det svenska systemet.

- Förlängd skolgång

Det finns ingen direkt motsvarighet till det svenska systemet för förtidspension vid förlängd skolgång i de studerade länderna. Som konstaterats i en av ISF:s tidigare rapporter bör utformningen av det svenska systemet för förtidspension vid förlängd skolgång utredas.¹¹

¹¹ Inspektionen för socialförsäkringen, 2012.

- Uppföljning och utvärdering

I dag finns det i Sverige bristfällig kunskap om vilka insatser och andra stöd som erbjuds unga förtidspensionärer, och vilka insatser som effektivt bidrar till att stärka unga förtidspensionärens arbetsförmåga. Att ta fram sådan information skulle vara ett naturligt första steg för att man ska kunna studera vilka insatser som erbjuds unga förtidspensionärer, och vilka insatser som kan vara framgångsrika i att stödja denna grupp i att närma sig arbetsmarknaden.

För en mer djupgående beskrivning av ISF:s studie hänvisar vi till rapporten ”Unga förtidspensionärer: Studie av sju europeiska länder” (rapport 2013:7). Rapporten finns även på engelska (Young Adults on Disability Benefits - A Study of Seven European Countries). Båda rapporterna kan beställas från ISF eller laddas ner från ISF:s hemsida: <http://www.inspsf.se>.

Referenser

Eurofound (2013): Active inclusion of young people with disabilities or health problems. Publications office of the European Union, Luxembourg.

Försäkringskassan (2007): Försäkringskassans vägledning 2007:1, Sjukersättning och aktivitetsersättning – under tid med ersättning. Version 9, beslutad 2012-12-18.

Försäkringskassan (2012a): Anslagsbelastning och prognos för anslag inom Försäkringskassans ansvarsområde budgetåren 2012 – 2017. Dnr 308-2012.

Försäkringskassan (2012b): Tio år med aktivitetsersättning – en studie av situationen för unga med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga. Dnr: 06961 – 2011.

Inspektionen för socialförsäkringen (2011): Unga med aktivitetsersättning – den senaste utvecklingen och hypoteser om orsakerna till utvecklingen. ISF rapport 2011:10.

Inspektionen för socialförsäkringen (2012): Aktivitetsersättning: Från förlängd skolgång till nedsatt arbetsförmåga. ISF rapport 2012:1.

Inspektionen för socialförsäkringen (2013): Unga Förtidspensionärer: Studie av sju europeiska länder. ISF rapport 2013:7.

Prop. 2007/08:136 En reformerad sjukskrivningsprocess för ökad återgång i arbete.

Socialförsäkringsbalken (2010:110).

OECD (2009): *Sickness, disability and work: Breaking the barriers – Sweden: Will the recent reform make it?* OECD Publishing, Paris.

OECD (2010): *Sickness, disability and work: Breaking the barriers – A synthesis of findings across OECD Countries.* OECD Publishing, Paris.

OECD (2012): *Sick on the job? Myths and realities about mental health and work.* OECD Publishing, Paris.